

2.8 Et privilegium at være medlem af Procesbevillingsnævnet

Af højesteretsdommer, nævnsformand Jørgen Steen Sørensen

Indledning

Efter retsplejelovent beskikkes Procesbevillingsnævnets medlemmer for 2 år. Det gælder også formanden, der efter loven skal være højesteretsdommer. Jeg har været nævnsformand i godt 1 ½ år og skal inden så længe tilbage til Højesteret. Det bliver ikke kun et farvel til nævnet, men også til to udviklende og udbytterige arbejdsår, som jeg nødtigt ville have været foruden.

Skiftende nævnsformænd har beskrevet forskellige vinkler af nævnets arbejde. Senest har min forgænger, højesteretsdommer Lars Apostoli, i beretningen for 2022 taget læseren med i nævnets maskinrum og forklaret den indgående behandling, som enhver sag får, først i sekretariatet og så i nævnet. Det er så meget desto vigtigere, som begrundelsen for nævnets afgørelser kun må bestå i en henvisning til de bestemmelser, nævnet træffer afgørelse i medfør af.

I denne lille artikel vil jeg mere overordnet forklare, hvorfor det er et privilegium at være medlem af nævnet, og hvorfor enhver alment interesseret jurist, der får muligheden, efter min opfattelse med glæde bør tage imod den. Jeg fokuserer på nævnets afdeling for appeltilladelser, fordi det er den, jeg som formand i det daglige er knyttet til.

Den rigtige hylde i retssystemet

Det er velkendt, at udgangspunktet i dansk ret – både på det civile og det strafferetlige område – er, at parter frit kan få prøvet deres sag i to instanser. Det er også velkendt, at der gælder en række undtagelser. Dels kan der gives tilladelse til prøvelse i Højesteret som 3. instans. Dels kan en række afgørelser ikke uden særlig tilladelse prøves i mere end én instans (byretten).

”

Efter min opfattelse har den hidtidige udvikling i retning af appelbegrænsning været nyttig og hensigtsmæssig.

”

Det er navnlig på sidstnævnte område, at retsstillingen har været i udvikling, idet stadig flere afgørelser i byretten kun med tilladelse fra Procesbevillingsnævnet kan appelleres til landsretten. Senest har vi med udgangspunkt i Rørdam-udvalgets arbejde fået en række ændringer, hvorefter bl.a. værdigrænsen for fri anke af civile byretsdomme er hævet fra 20.000 til 50.000 kr.

Efter min opfattelse har den hidtidige udvikling i retning af appelbegrænsning været nyttig og hensigtsmæssig. Over for det grundlæggende toinstansprincip står nemlig en række andre hensyn, f.eks. til at parterne skal have løst deres konflikt inden for rimelig tid, til de omkostninger, som en sag i flere instanser kan betyde for den tabende part, og til rationel udnyttelse af retssystemets ressourcer. Navnlig er det efter min opfattelse bedre at se kritisk på den frie appeladgang og til gengæld fastholde en sagsbehandling i landsretten på højt niveau end at insistere på et toinstansprincip med den risiko, at landsretterne af ressourcemæssige grunde må slække på kvaliteten i behandlingen af den enkelte sag.

Den egentlige balance mellem toinstansprincippet og de modstående hensyn skal imidlertid sikres ved, at Procesbevillingsnævnet grundigt og kvalificeret sorterer i de enkelte sager og sørger for, at de, der er principielle, eller hvor der i øvrigt er særlige grunde, går videre til landsretten, mens resten slutter, så både parter og retssystem kan komme videre. Det er den mekanisme, der skal gøre, at lovgivningsmagten med retspolitisk ro i sindet kan gennemføre rimelige appelbegrænsninger. Og det er en spændende og vigtig opgave at være med til på den måde at lægge sagerne på de rigtige hylder i retssystemet. Det gælder naturligvis også, når det kommer til at lægge sager på retssystemets øverste hylde, nemlig Højesterets.

”

I en juridisk verden, der er mere og mere specialiseret, er det derfor af stor værdi at få et indblik i den samlede mangfoldighed af problemstillinger, der bliver behandlet i domstolene.

”

Overblik over hvad der rører sig i retssystemet

Jeg har ikke været dommer, før jeg kom til Højesteret. Og mens man lærer meget i Højesteret, er der også meget, man ikke lærer. Det gælder f.eks., hvad der rører sig i det samlede retssystem. Det er et forsvindende udsnit af de samlede problemstillinger (men naturligvis de mest principielle), der finder vej til Højesteret, og resten vil man som højesteretsdommer typisk have begrænset kendskab til. Det samme gælder nok de fleste af de nævnsmedlemmer, der kommer fra universiteterne og advokatbranchen.

I en juridisk verden, der er mere og mere specialiseret, er det derfor af stor værdi at få et indblik i den samlede mangfoldighed af problemstillinger, der bliver behandlet i domstolene. Man bliver en bedre og mere helstøbt jurist af det. Og man får et anderledes indtryk af, hvad der i det hele taget rører sig i samfundet, f.eks. på det sociale og familiemæssige område. Man plejer at sige, at tilværelsens problemstillinger ender i retten, og det er ikke helt forkert.

Glæde over kvaliteten i domstolenes arbejde

Ovenfor har jeg nævnt værdien i at få indblik i, hvad der rører sig i retssystemet. Tæt knyttet til det er glæden ved at opleve kvaliteten i domstolenes arbejde.

”

Det kan ikke være let at sidde som dommer i en byret og skulle jonglere med et stort antal meget forskellige sager på samme tid. Men stærk faglighed og stor ansvarsfølelse fører imponerende resultater med sig.

”

Som nævnsmedlem vurderer man med jævne mellemrum – og for mit vedkommende hver uge – et stort antal 3. instanssager, dvs. sager, der har været behandlet i byret og landsret, og hvor en af parterne nu søger at gå videre til Højesteret. I civile sager kræver det, at sagen har principiel karakter. I straffesager gælder, at sagen skal have principiel karakter, eller at særlige grunde i øvrigt skal tale for det. Begge sagstyper kræver altså indgående vurdering af både byrettens og landsrettens afgørelser.

Det arbejde kommer der efter min erfaring navnlig to iagttagelser ud af:

Den ene er, hvor godt byretterne – deres sagspres og arbejdsvilkår taget i betragtning – kommer fra også omfattende og vanskelige sager. Det kan ikke være let at sidde som dommer i en byret og skulle jonglere med et stort antal meget forskellige sager på samme tid. Men stærk faglighed og stor ansvarsfølelse fører imponerende resultater med sig.

Den anden er, hvor sikkert landsretterne får rettet op på de kiks, der uundgåeligt må ske i travle byretter med fokus på effektivitet og sagsproduktion. Den kollegiale proces i landsretten rummer – ligesom i Højesteret – en stærk garanti for, at om ikke alle, så i hvert fald alle nødvendige sten bliver vendt.

Det er med andre ord mere end sjældent, at man efter at have læst byrettens og landsrettens domme i en vanskelig sag sidder tilbage med den vurdering, at her er det gået galt. Naturligvis kan der – i såvel resultat som præmisser – stå spørgsmål tilbage, som er tvivlsomme, og som kræver yderligere afklaring. Det er derfor, vi har Højesteret. Men efter godt 1 ½ år i nævnet og vurdering af utallige sager er jeg kun yderligere betrygget i den gældende ordning, hvorefter så godt som enhver sag skal kunne finde sin afslutning senest i landsretten. Det kan man grundlæggende være ganske rolig ved.

Samarbejdet med andre nævnsmedlemmer

Procesbevillingsnævnet er i internationalt perspektiv en usædvanlig konstruktion, da kompetencen til at meddele appeltilladelser normalt er tillagt den pågældende appelinstant selv. Den danske ordning skal da også ses i lyset af langvarige retspolitiske drøftelser navnlig i 1990'erne om erstatning af den dagældende – og i hvert fald i dag klart uholdbare – ordning, hvorefter kompetencen til at give appeltilladelser lå i Justitsministeriet.

Det diskuteres fortsat fra tid til anden, om kompetencen til at give appeltilladelser i stedet bør overføres til domstolene. Det er i sidste ende et lovgivningspolitisk spørgsmål, og ordningen med et særligt nævn kan umiddelbart forekomme omstændelig.

”

Det samlede retssystem består af mange aktører med forskellige erfaringer og perspektiver, og det er dristigt at forestille sig, at den enkelte appelinstans uden videre selv er bedst til at vurdere, hvilke sager der bør admitteres.

”

Et godt pejlemærke er imidlertid, om ordningen styrker kvaliteten i udvælgelsen af de sager, der bør videre i retssystemet. Nu kender historien som bekendt aldrig sine alternativer, men jeg ville ikke tøve med at sige, at den alsidighed i vurderingen, som ligger i samarbejdet mellem dommere fra alle tre instanser, advokater og universitetsforskere, er en klar fordel i sammenligning med en ordning, hvor landsretterne eller Højesteret selv skulle tage stilling. Som formand kan man ikke sjældent umiddelbart mene, at der må være et stort behov for, at Højesteret kigger på en bestemt sag, eller omvendt at behandling i Højesteret ikke vil være til gavn for noget. Hvorefter f.eks. byrets- eller advokatmedlemmet kan forklare, at det forholder sig modsat. Det samlede retssystem består af mange aktører med forskellige erfaringer og perspektiver, og det er dristigt at forestille sig, at den enkelte appelinstans uden videre selv er bedst til at vurdere, hvilke sager der bør admitteres.

Samarbejdet med sekretariatet

Som formand for Procesbevillingsnævnet har man en glæde, som ikke er de øvrige medlemmer forundt. Nemlig det daglige samarbejde med nævnets sekretariat, fra sekretariatschefen til yngste studentermødjelper.

Højesteret har sin charme med mere end 360 års historie og gamle traditioner. Men det er også en glæde at være i en – i ordets bedste forstand – moderne institution med konsekvent fokus på kvalitetsudvikling, effektivitet, åbenhed og forandring. Som formand har man i dagligdagen først og fremmest kontakt til sekretariatsledelsen og de juridiske sagsbehandlere, men jeg har heller ikke på nogen arbejdsplads oplevet en så kompetent gruppe af administrative medarbejdere. Sekretariatet er i det hele taget en organisation, som mange myndigheder kunne lære af.

Afslutning

Jeg brugte udtrykket ”privilegium” i overskriften til denne lille artikel. Og det er meget dækkende for den tid, jeg har haft i Procesbevillingsnævnet. Hvis man er optaget af vores retssystem, engageret i faglighed og glad for dygtige kolleger, er det det helt rigtige sted at se hen, hvad enten man er dommer, advokat eller universitetsforsker. Ingen kan gå derfra uden at være blevet en hel del dygtigere.

Kort sagt: får man muligheden for en tid i Procesbevillingsnævnet, hvad enten det er i den ene eller anden kapacitet, kan jeg kun anbefale, at man tager den!